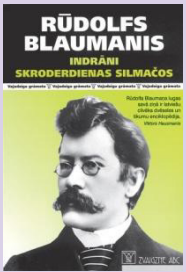

Uzdevumi dramaturģiska darba izpratnei

DIVI MODEĻI, KĀ IEPAZĪT DRAMATURĢISKA DARBA IESTUDĒJUMU TEĀTRĪ

1. tabula. Lugas teksta un izrādes apguves un iepazīšanas gaitas sistēma

LASĪTĀJS KĻŪST PAR SKATĪTĀJU 	Kurš modelis konkrētajā aspektā, tavuprāt, būs iedarbīgāks (ātrie iespaidi)?	SKATĪTĀJS PIEVĒRŠAS TEKSTAM 3., 4. attēls. Skolas projekta darbu piemēri: scenogrāfijas idejas (teksta autores kolekcija)
<i>lugas teksta lasīšana, izpēte, patstāvīgs vai kopīgs darbs ar tekstu (tuvlasīšana)</i>		<i>izrādes apmeklējums, sarunas starpbrīžos ar kolēģiem par redzēto, pirmais skatītāja iespaidu pieraksts</i>
<i>lugas autora ieceres izzināšana (remarkas, papildu informācija), lai veidotos uztveres gaidu apvārsnis</i>		<i>izrādes vizuālā un skaniskā iespaida papildinājums ar viedokli par galveno domu, svarīgākajām atziņām, tēlu skaidrojumu</i>
<i>lugas galvenās domas formulēšana savos priekšstatos, lai dziļāk un personiskāk uztvertu lugu</i>		<i>pēc izrādes noskatīšanās būtisko (neskaidro, nesaprasto, daudznozīmīgo) jautājumu apzināšana individuāli vai sarunās ar citiem izrādes skatītājiem</i>
<i>lugas iestudējuma savas vīzijas (radošas ieceres) radīšana, lai padziļinātu iespaida gaidu līmeni</i>		<i>lugas teksta lasīšana, patstāvīgi meklējot atbildes uz neskaidrajiem jautājumiem; autora norāžu izzināšana remarkās un citos papildu materiālos (intervijās u. tml.)</i>
<i>lugas iestudējuma apmeklējums vai izrādes skatīšanās ierakstā, lai veidotu salīdzinājumu savai un izrādes režisora interpretācijai, teātra kritiķu domu izpēte</i>		<i>teātra kritiķu viedokļu izpēte, salīdzinot savus un profesionāļu viedokļus, galvenās atziņas un tēlu izpratni</i>

<i>skatītāja iespaidu pieraksts un izvērsums (no personiskām sarunām līdz recenzijai), lai raksturotu un argumentētu savu iespaidu par konkrēto izrādi (lugas skatuvisko interpretāciju)</i>		<i>skatītāja un lasītāja iespaidu prezentācija (redzētais, izlasītais izaug līdz recenzijai), lai raksturotu un argumentētu savu iespaidu par konkrēto izrādi (lugas konkrēto interpretāciju)</i>
<i>MODEĻA PLUSI UN MĪNUSI</i>	Kuru modeli izvēlēties, iepazīstot Rūdolfā Blaumaņa lugu <i>Pazudušais dēls</i> ?	<i>MODEĻA PLUSI UN MĪNUSI</i>

1. uzdevums. Iesaisties neklātienē sarunā ar Rūdolfā Blaumaņa daiļrades pētnieci Līviju Volkovu (viņa ir grāmatas *Blaumaņa zelts* (2008) autore) par iespaidiem, iepazīstot lugu *Pazudušais dēls* (1893)!

Iepazīsties ar Līvijas Volkovas domu citātiem, **izvēlies** no tiem **divus**, uz kuriem atbildēsi izvērstāk (50–60 v.), bet vēl uz **diviem** – tava atbilde nedrīkst būt garāka par 1 saliktu teikumu.

Neklātienē sarunā vari ne tikai izmantot lugas tekstu, bet arī precizēt savu viedokli savstarpējās sarunās ar kolēģiem vai skolotāju.

īsā atbilde

izvērstā atbilde

	Dabas dāvātie dramatiķa dotumi (Blaumaņa teiciens: “Esmu dzimis dramatiķis”) ir saplūdināti ar precīzi izstrādātu formu un dziļi psiholoģisku lugas tēlu, pirmkārt, jau galvenā varoņa, skatījumu.
	Salīdzinājumā ar 1887. gada noveles varoni 1893. gada Krustiņa iekšējais dramatisms ir daudzkārt pieaudzis. Novelē tā ir viena ieplaiksnīgusies mēlīte, lugā – visu ugunscura krāvēju aptveroša liesma.
	Blaumanis ir pārliecināts: katrā cilvēkā ielikta sākotne gan labajam, gan ļaunajam; ja laikus netiek nomākts ļaunais un kopts labais, tad vēlāk ar prāta spēku vien raksturs sevi vairs nespēj lauzt. “Ārā pakalnē stāv veca, līka egle: ej, izliec to taisnu!” saka Krustiņš.
	Jauns laikmets, kas neatvairāmi spiežas iekšā patriarhālajā lauku sētā, dāvā personībai līdz tam nepieredzētas izvēles iespējas un tiesības. Bet Krustiņam laikam gan neviens nekad nav prasījis, kāda būtu viņa izvēle. Vienīgais mantinieks – gribi vai negribi, saņem to, ko tev gatavo vecāki. Var jau būt, ka viņš tepat, zemē un mājā, ieliktu savus spēkus un dotības, ja nejostos tēva, respektīvi, īstā saimnieka, nemitīgā aizbildniecībā.
	Bet viss jau ir sarežģījies tiktāl, ka līdz ar rakstnieku, līdz ar Krustiņu nonākam pie jautājuma, kurš atsedz lugas traģisko ideju: “Kādēļ ar neizdevušos dzīvi nevar darīt tāpat kā ar neizdevušos cimdu: izārdīt un adīt no jauna...” Blaumanis uzskata, ka patiešām nevar, jo dzīves adījumā katrs valdziņš ir pārāk ciešā saistījumā cits ar citu.
	Roplainietes ačgārnā loma dēla liktenī lugā iezīmējas jau kopš pirmā cēliena. Ārēji – pilnīgā labvēlība, faktiski – uz bezdibeni virzīšana. Uz šo subjektīvā un objektīvā neatbilstību arī būvēta lugas kulminācija, kurā ar īstu traģēdijas vērienu atklājas mātes nelabojamā vaina pret dēlu. Šī aina ir liecība augstas klases dramatiķa talantam un tehnikai. Lugas slidenāko vietu, kur draudējušas vislielākās briesmas iekrist moralizējošu patiesību deklarēšanā, autors ir spējis iemiesot dzīvās, milzu traģisma piesātinātās cilvēciskās attiecībās.
	Vēl augstāku dramatiskās izteiksmes meistarību nekā mātes lāsta skatā Blaumanis sasniedz Roplaina pēdējos vārdos. Tie ir tikai divi. Bet katrā no tiem ietilpināta vesela traģēdija.

1. Īsā atbilde	Kāpēc šis jautājums tevi piesaistīja?
2. Īsā atbilde	Kāpēc šis jautājums tevi piesaistīja?
1. izvērstā atbilde	Kāpēc tev bija svarīgi šo domu izvērst, komentēt?
2. izvērstā atbilde	Kāpēc tev bija svarīgi šo domu izvērst, komentēt?

2. uzdevums. Strādā darba lapā un izpēti Rūdolfa Blaumaņa lugas *Pazudušais dēls* kulmināciju!

Ja nepieciešams, izmanto atbalsta informāciju, kas izvietota līdzās jautājumiem. Atbildē vērtīgākais ir lakonisks būtības pieteikums un konkrētība.

Izveido katra tēla emociju sarakstu! Kuras emocijas lugas kulminācijā izceltas mātes un dēla raksturojumā?		Apdomā, kuri jautājumi vai papildu informācija palīdzētu izpildīt uzdevumu atbilstoši nosacījumam! 1. Vai ir jāveido tikai saraksts, vai arī viss jākomentē? 2. ... 3. ... 4. ...
Māte	Krustiņš	
Atzīmē tās emocijas, kuras ir identiskas, līdzīgas vai radnieciskas! Komentē, kāpēc (<i>ir vai nav</i>) iespējama zināma līdzība abu galveno varoņu emociju sarakstā!		Komentē, kādas bija tavas lasītāja emocijas, veicot teksta izpēti!
Sistematizē savus vērojumus par remarkām! REMARKA – autora teksta daļa, kas sniedz papildu informāciju saturā, skaidro autora ieceru, raksturo situācijas kontekstu.		Kura ir remarkās ietvertā galvenā informācija kulminācijā?

Atkārtο savas zināšanas par dramaturģijā svarīgiem terminiem – atšifrē tos! monologs dialogs iekšējais monologs polilogs	Kurš lugas tēlu teksta organizācijas veids dominē kulminācijā? Kāpēc?
Kuru lugas fragmentu tu vēlētos patstāvīgi izpētīt, skatoties iestudējumu? Kurš skatītāja (lasītāja) iespaidu atskaite modelis tev liktos saistošs: 1) recenzija; 2) domraksts; 3) skatītāja dienasgrāmatas pierakstu kopa; 4) iespaidu zīmējumu (skiču) virkne ar komentāriem; 5) (cits variants).	
Nosauc trīs svarīgus iemeslus, kāpēc tieši šis skatītāja (lasītāja) iespaidu atskaite modelis tev šķiet rosinošs! I. II. III. <u>Vienojies ar skolotāju par darba izpildes laiku, darba apjomu un vērtēšanas kritērijiem, kā arī tev iedarbīgāko viedokļa apmaiņas formu darba gaitā! Lai top tava radošā atskaite!</u>	

Rūdolfs Blaumanis (1863–1908)

Pazudušais dēls

3. cēliens 14. skats

Mikus. Krustiņ – tu viņas sirdi grūti ievainoji.

Krustiņš. Lai tu varētu būt žēlsirdīgs zamarietis. Ej – un, kamēr tu mierināšanas mīksto eļļu liesi viņas vātīs, tikām arī mātei izsūdzēšu grēkus. Jo vairāk palīgu, jo drīzāk pie Matildes.

Mikus. Vai māte tev šai lietā palīdzēs?

Krustiņš. Taišņi šādās lietās viņa līdz šim bijusi mana uzticamākā – māte. Bet ej nu! (*Mikus vilcinās. Dusmīgi.*) Ej, es tev saku! (*Mikus iet lēnām uz durvīm*

pa kreisai.) Ar tādiem soļiem tu laimi gribi panākt! (*Smejas. Mikus iziet.*) Ā! Ā! ... Matilde, tu esi bijusi mans ļaunais gars! (*Iet apkārt, apstājas pēdīgi pie durvīm pa labi. Atver tās.*) Māt! (*Māte iznāk. Nopietni.*) Mums jāizrunājas, māt.

Kas raksturots 14. skata remarkās?
Emocijas, darbības veids, izskats?

15. skats

Kas minēts iekavās liktajās
remarkās?

Māte. Jāizrunājas? Saki tak labāk, man jāpaklausās, es jau runāt nedrīkstu.

Krustiņš. Nu, tad paklausies arī! Man jāprecē Matilde.

Māte. Jā, tā, kuras roku tēvs vakar ielika tavā rokā.

Krustiņš. Kāda tev tā galva, māt, tas diezgan labs joks. Bet klausies tālāk: ja es Matildi neprecēju, tad Inķis piedzīs no tēva manu parādu.

Māte. Tavu parādu? Vai tad tu Inķim ko parādā?

Krustiņš. Jā...

Māte. Melosi nu! Aks, cik tad!

Krustiņš (*vilcinādamies*). 2000 rubļu.

Māte (*ar aizžņaugtu balsi*). Cik tu teici? 200?

Krustiņš. 2000.

Māte (*iesaucas*). Nesamanīgais! (*Saņemas.*) Nē, nē, – māni, māni, tik daudz mantas mums jau nemaz nav!

Krustiņš noslīd krēslā, aizsedz rokām ģīmi.

Māte (*iebrēcas*). Aks par tiesu! 2000 rubļu! Ak tu dievu dieviņ! (*Iet, visā galvā raudādama, pa istabu apkārt. Nokrīt krēslā. Raud.*) Nu mēs ubagi, nu, mēs ubagi!

Krustiņš. Es jau tev sacīju: precēšu Matildi, tad viss atkal būs kārtībā.

Māte. Un tu domā, ka tēvs to pieļaus?

Krustiņš. Patīkama viņam tā lieta nebūs, un tādēļ es gribēju, lai tu man palīdzi.

Māte. Lai tev nu palīdz vien tie gudrie, ko nu es, tā muļķe... (*Raud.*)

Krustiņš. Mīļo māt, lai nu šitādas valodas paliek uz citu reizi.

Māte. Vai tu domā, ka tev citā reizē labāk patiks dzirdēt, kāds pret savu māti esi?

Tās paša ausis vien būs.

Krustiņš. Nesāc nu tagad runāt par sevi... Kad tēvs atbrauks, tad tu viņam teiksi, ka Ilze manis vairs negrib.

Māte. Es lai ejot tēvu apmelot?

Krustiņš. Tā nebūs pirmā reize.

Māte. Pēdīgā arī ne. Tā jau pagājusi. Es vairs ar meliem netīšos.

Krustiņš. Tēva dēļ, māt. Apdomā: viņa dusmas – žēlabas...

Māte. Kā tad, kā tad... Bet tieci šoreiz galā, kā māki. Visu tēvam izstāstīšu – visu. (*Raud visā galvā.*) Ak tu palaidnis, ak tu palaidnis!

Krustiņš (*lielā uztraukumā*). Māt, es tevi lūdzu, ciet klusu pret tēvu, ja negribi mūs visus ieģrūst pēdējā nabadzībā!

Māte. Ak, nu tu arī reiz proti lūgties! Par velti, dēliņ!

Krustiņš (*dusmīgi*). Nu tad tev pavēlu pret tēvu ciest klusu! Tu pie visas nelaimes savu daļu esi vainīga, tev arī jāpalīdz viņu novērst!

Māte (*saskaitusies*). Es vainīga? To tu laikam no tēva esi noklausījiesies. Cik pudeļu alus, cik stopu brandvīna tad pie Inķa esmu apdzērusi?

Krustiņš. Tu mācīji, es darīju.

Māte. Es mācīju? Vai es tev kādreiz esmu teikusi: ej uz krogu, piedzeries?

Krustiņš. Vai man kādreiz esi teikusi: neej uz krogu, nepiedzeries?

Māte. Vai tu manī būtu klausījies? No laika gala tu manus vārdus esi laidis vājā.

Krustiņš. Kas tev mani par tādu stūrgalvi lika uzaudzina?

Māte. Ja tu zini, ka esi stūrgalvis, kam tad aks nelabojies?

Krustiņš. Ārā pakalnē stāv veca, līka egle: ej izliec to taisnu!

Māte. Vēl jau neesi vis nekāds vecais, vēl aks tavu prātu var gan locīt.

Krustiņš. Ja tu tā domā, nu, tad palūko!

Māte. Jā, to es izdarīšu uz pēdām. (*Tuvojas Krustiņam. Nikni, lielākās sirdssāpēs raudādama.*) Bezkaunas bērns, vai tev tā ar mani jārunā! (*Cērt viņam pliķi vaigā.*)

Krustiņš (*briesmīgi*). Māt! (*Sagrābj un ieogrūž viņu krēslā.*) Vēl vienu reizi, un arī es savas rokas vairs nesavaldīšu! (*Novēršas.*)

Māte (*sēd brīdi kā apstulbusi, grūti elpodama. Pieceldamās. Ar visu spēku*). Dievs ir mans liecinieks, ka no tevis esmu gribējusi izaudzināt krietnu cilvēku! Ar to cerību priekš tevis esmu skrējusi un plēsusies, un miega negulējusi. Ar to cerību kumosu no savas mutes esmu atrāvusi un tev devusi, ar to cerību tevi vadījusi pa skolām! Viss tas bijis par velti! No bērnu dienām līdz šim pēdīgam brīžam tu manu mīlestību esi turējis par kājminām!

Krustiņš (*viņu pārtraukdams*). Tavu mīlestību? Kad tu mani esi mīlējis? Vai tā bij mīlestība, ka tu muļķa bērnam ļāvi darīt, ko viņš gribēja, vai mīlestība, ka nepraša jaunekļa palaidnības aizstāvēji? Vai tā bij mīlestība, kas sirdī, kura šē reiz pukstēja (*sit ar roku uz krūts*), pārvērtas par akmeni?

Māte. Tu domā attaisnoties un parādi visu savu nekrietnību, tu nekrietnais, nepateicīgais cilvēks!

Krustiņš. Tāds, kā šē stāvu, par tādu tu mani esi padarījusi. Es sajūtu par to tādu pateicību, kāda tev pienākas: māt, es tevi ienīstu! (*Ilze ienāk. Māte iekliek un iekustas, it kā kad Krustiņam gribētu gāzties virsū.*)

16. skats

Ilze. Dievs kungs – Krustiņ – māt! (*Steidzas mātei klāt.*)

Māte (*ar nejauki sarautu ģīmi*). Laid mani – viņš vairs nav mans dēls! Dievs debesīs, klausies - -

Ilze (*brēkdama*). Māt – !

Māte (*kā ārpriekš*). Es viņu nolādu! (*Taisās saļūmt.*)

Krustiņš grib palīdzēt māti saturēt.

Māte (*pēdējos spēkus saņemdamā, paceļas drusku, izstiepj pret Krustiņu roku. Vāji*). Projām... (*Noģībst un nokrīt.*)

Krustiņš iet nodurtu galvu uz saimes istabas durvīm.

Priekškaru ātri nolaiž.